

УДК 338.439.02:330.522
JEL H10, O20, F29

В. В. Папп

доктор економічних наук, професор, професор
кафедри туризму і рекреації Мукачівського
державного університету, м. Мукачево
e-mail: pappww@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3749-7623>

Н. В. Бошота

кандидат економічних наук, старший викладач
кафедри фінансів та кредиту Мукачівського
державного університету, м. Мукачево
e-mail: pappnw@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2239-830X>

**ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ**

Досліджено європейську практику розроблення та реалізації стратегії соціально-економічного розвитку країни як найважливішого інструменту впливу держави на соціальний та економічний розвиток. Розроблено рекомендації щодо використання сучасних інструментів стратегічного планування. Доведено, що без науково-методичного забезпечення плану соціально-економічного розвитку країни неможливо розраховувати на успішне вирішення важливих завдань і демократизацію суспільних зв'язків. Європейський досвід свідчить, що перехід країни на інноваційний соціально орієнтований тип розвитку вимагає підвищення ефективності процесу державного стратегічного планування, досягнення якого можливе тільки за злагодженої діяльності органів державної влади, підприємницьких структур, науки і суспільства. В умовах, що склалися, виникає необхідність формування єдиної комплексної системи планування соціально-економічного розвитку, що оптимально поєднує в собі як використання стратегічного планування, так і програмно-цільового методу для вирішення наявних проблем.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, стратегія, країна, європейський досвід, планування, інструмент, програма.

Papp V., Boshota N. EUROPEAN EXPERIENCE OF FORMING STRATEGIC DIRECTIONS OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE COUNTRY

The main task that determines the effective functioning of the country is the formation of a strategy for its socio-economic development based on a long-term innovation strategy. An innovative development strategy of the country is defined as a fundamental, basic element of the overall strategy of socio-economic development. The purpose of the article is to develop the conceptual foundations for shaping the country's socio-economic development strategy in modern conditions, adjusting the priority directions of the strategy and the peculiarities in using the means of achieving the goals, taking into account European experience. The article examines the European practice of developing and implementing the strategy of socio-economic development of the country as the most important instrument of the state's influence on social and economic development. Recommendations on the use of advanced strategic planning tools are developed. It is proved that without the scientific and methodological support of the plan of socio-economic development of the country it is impossible to count on the successful solution of important tasks and the democratization of public relations. The concept of strategy formation is designed to take into account the interests of economic entities and territory and to cover not only the traditionally used sectoral aspect of development, but also the territorial, which includes the creation and development of clusters and special economic zones. European experience shows that transition of a country to an innovative socially oriented type of development requires an increase in the efficiency of the state strategic planning process, the achievement of which is possible only with the co-ordinated activity of state authorities, business structures, science and society. It should be emphasized that in the prevailing conditions there is a need to form a single integrated system of social and economic development planning that optimally combines both the use of strategic planning and the program-target method for solving urgent problems.

Keywords: socio-economic development, strategy, country, European experience, planning, instrument, program.

Постановка проблеми. Головним завданням, що визначає ефективне функціонування країни, є формування стратегії її соціально-економічного розвитку, передусім на базі довгострокової інноваційної стратегії. Інноваційна стратегія розвитку країни визначається як основоположний, базовий елемент загальної стратегії соціально-економічного

розвитку. Необхідність жити і розвиватися відповідно до вивіреної, аргументованої та суспільно підтриманої стратегії стала однією з яскравих прикмет сучасної економіки.

Аналіз останніх досліджень. Стратегії соціально-економічного розвитку країни присвячені численні роботи економістів. Крім того, питання

вибору шляхів розвитку, коштів, необхідних інституцій, що належать, по суті, до стратегії економічного розвитку, розглядаються у великій кількості робіт з модернізації, реформ, трансформації економіки, економічної політики. Таким чином, до питань соціально-економічного розвитку країни існує значний науковий інтерес.

Необхідно відзначити наукові дослідження з означеної тематики таких науковців, як І. І. Вініченко та А. Д. Мостова [1], Я. А. Жаліло [2], К. С. Каймашнікова [3], І. А. Островський і Г. В. Стадник [4], С. В. Савчук [5], Н. В. Сментина [6], О. В. Ставицький [7]. Проте низка питань, пов'язаних із сучасним станом соціально-економічного розвитку країни, в умовах євроінтеграції залишається невивченими.

Метою статті є розроблення концептуальних засад формування стратегії соціально-економічного розвитку країни в сучасних умовах, коригування пріоритетних напрямів стратегії і особливостей у використанні засобів досягнення цілей, враховуючи європейський досвід.

Основні результати дослідження. Під стратегією розвитку країни можна розуміти комплекс довгострокових цілей, обумовлених об'єктивними потребами розвитку, а також діяльність органів влади з вироблення пріоритетних напрямів і механізмів, що забезпечують їх реалізацію. Під час розроблення і реалізації стратегії розвитку країни мають бути враховані основні положення, що сприятиме забезпеченню виконання спільної стратегічної мети.

Найважливішим результатом позитивних змін стає можливість переходу до політики планування довгострокового розвитку країни на основі прогнозно-планових документів, що включають стратегію, програму комплексного соціально-економічного розвитку країни та прогноз соціально-економічного розвитку на найближчі роки. При цьому стратегія і програма є єдині, що обумовлені змістом і етапами реалізації документи, що мають наскрізну систему оціночних показників і дозволяють перейти до індикативного планування територіального розвитку.

Побудова фундаменту постіндустріального і відтворення основ індустріального рівня розвитку країни можлива на основі реалізації стратегії прориву. Стратегія прориву визначається як перетворення існуючих ресурсів та інтелектуального потенціалу в ринкові конкурентні переваги, розвиток нових компетенцій, раціоналізації галузевої та управлінської структури на всіх рівнях, які разом додадуть необхідного імпульсу розвитку вітчизняній економіці.

Концепція формування стратегії покликана враховувати інтереси господарюючих суб'єктів і території та охоплювати не тільки традиційно застосований галузевий аспект розвитку, але також і територіальний, що включає створення і розвиток кластерів, особливих економічних зон. При

цьому особлива роль у вирішенні завдань із залучення в країну інвестицій, диверсифікації та виведення економіки на інноваційний шлях розвитку відводиться саме створенню особливих економічних зон.

Новий концептуальний підхід передбачає взаємоузгодженість державних, регіональних, міжрегіональних і міжгалузевих пріоритетів розвитку, що дозволяє вибудувати механізм ефективного використання наявних ресурсів. Нова концепція робить необхідним створення державної інфраструктури формування стратегії розвитку. До розроблення концепції проводиться стратегічний аналіз соціально-економічного розвитку країни, що охоплює цілі, наявний потенціал, структуру і зовнішнє середовище.

Заключним етапом у процесі вироблення концепції стратегії розвитку країни є розроблення загальної стратегії, яка передбачає: вибір пріоритетів розвитку відповідно до визначених критеріїв; розроблення цільових програм, що містять індикатори досягнення певних показників, послідовність дій, обґрунтування потреби в ресурсах, розрахунок економічної ефективності; розроблення заходів, що забезпечують нормативно-правову захищеність, удосконалення економічного механізму функціонування організаційно-правових форм господарювання; визначення кінцевих термінів реалізації стратегії.

Формою реалізації стратегії є координаційна програма. До компетенції управління програмою здебільшого повинні входити координація і контроль виконання календарного плану-графіка, цільового використання виділених коштів. Контроль виконання стратегії також означає і контроль фінансування стратегічних заходів. Він охоплює всі етапи реалізації програми і побудований на оцінці окупності стратегічних інвестицій. Однак за значенням лише цього показника неможливо точно оцінити, як виконуються самі стратегічні цілі. Тому стратегічний контроль не можна обмежувати лише періодичною фіксацією терміну окупності інвестицій у тому чи іншому проекті чи програмі. Він повинен полягати в спостереженні за термінами виконання конкретних завдань згідно з планом-графіком.

Всі етапи формування та реалізації концепції стратегічного розвитку країни мають свої особливості і складності. Вони об'єднані інформаційними потоками, тому є взаємодоповнюючими і взаємозалежними. Від правильного проведення прогнозно-аналітичних робіт кожного етапу залежить ефективність стратегічного управління загалом.

Цікавим є досвід ЄС у сфері стратегічної підтримки економіки. Державна підтримка економічного розвитку в ЄС має горизонтальний характер, включаючи заходи економічного характеру і заходи нормативно-правового регулювання. Макроекономічні заходи державної

підтримки економіки включають: удосконалення податкової політики (у т. ч. податкові пільги і преференції), удосконалення грошово-кредитної політики (надання пільг за кредитами), удосконалення митної політики (пільги для іноземних інвестицій в підприємства), підтримка експорту (експортні кредити і гарантії уряду), створення і удосконалення інфраструктури бізнесу, співпраця в рамках ЄС. На макrorівні – це передусім підтримка малих і середніх підприємств, зокрема у сфері політики сприяння конкуренції, усунення адміністративних бар'єрів, поліпшення доступу до фінансових ресурсів, пільги при вивезенні товарів і капіталу, підтримка на зовнішніх ринках. У сфері нормативно-правового регулювання це насамперед заходи, спрямовані на захист інтелектуальної власності, підтримка і розвиток інституту саморегулюючих організацій. Галузеве субсидування визнається в ЄС недостатньо ефективним і таким, що суперечить принципу ринкового господарювання. Основними видами системної державної допомоги підприємствам є: допомога малим і середнім підприємствам, заохочення інноваційної активності підприємств, субсидії на створення нових робочих місць, допомога у підвищенні рівня професійної кваліфікації, державна підтримка охорони навколишнього середовища, державна підтримка в санації підприємств, державна підтримка зовнішньоекономічної діяльності підприємств (фінансування експорту та страхування експортних кредитів, державні гарантії).

Водночас є особливості застосування заходів державної підтримки в окремих європейських державах. Так, у Німеччині найбільш ефективними вважаються такі заходи: цільове перенавчання, підвищення кваліфікації кадрів; допомога фірмам, зайнятим розробленням і виробництвом інноваційних виробів, що мають господарську значимість і засновану на принципах сталого розвитку; постійний діалог представників уряду з галузевими об'єднаннями підприємств і профспілками для визначення наявних проблем і можливих шляхів і механізмів їх вирішення. В Італії заходи підтримки бізнесу сконцентровані не в податковій сфері, а знаходять відображення у формі пільгового кредитування підприємств, організаційної та фінансової їх підтримки в освоєнні нових технологій. І що особливо важливо для італійських підприємств – це державна підтримка зовнішньоекономічної діяльності підприємств. У Франції більшість заходів підтримки економіки спрямовані на непряму підтримку НДДКР на підприємствах.

Отже, кожна держава стикається з необхідністю формування довгострокової стратегії, що означає передусім вибір між двома її варіантами: інерційно-ринковою стратегією і стратегією інноваційно-технологічного прориву.

Інноваційний розвиток країни безпосередньо пов'язаний з формуванням інноваційної системи, покликаної створити сприятливі умови для забезпечення безперервного відтворювального інноваційного процесу з позитивною динамікою розвитку. Зазначені заходи покликані стати продовженням інноваційної політики, отже, сприяти взаємодії підприємницьких і науково-інноваційних структур, формування інноваційних мотивацій господарської діяльності, встановлення державних орієнтирів і стимулів до інноваційної моделі розвитку.

Варіант інерційно-ринкової стратегії передбачає пріоритетне здійснення інвестицій та інновацій приватним сектором, без участі і підтримки державою інновацій, за випереджаючого розвитку імпорту. Такий підхід не дозволить забезпечити підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, високі темпи економічного зростання, освоєння базисних інновацій. Стратегія інноваційно-технологічного прориву, навпаки, впливає з необхідності переходу до інноваційного шляху розвитку країни і прискоренню темпів економічного зростання на основі підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції.

Основні положення стратегії інноваційно-технологічного прориву передбачають такі моменти.

1. Держава і бізнес концентрують інноваційно-інвестиційні ресурси на вузькому діапазоні стратегічних інноваційних пріоритетів. Тільки таким чином можна підвищити конкурентоспроможність вітчизняних товарів і послуг, забезпечити високі темпи економічного зростання.

2. Створюється законодавча база для функціонування інфраструктури, ефективних організаційних форм підприємництва, надійної кадрової складової для здійснення стратегії інноваційного прориву. Потрібно орієнтувати на це систему освіти, громадські організації, засоби масової інформації.

3. Держава бере на себе стартове фінансування базисних інновацій у виробничому секторі та забезпечення інновацій у неринковому секторі, створення сприятливого інноваційного клімату, розвиток венчурного фінансування малого та середнього бізнесу, підтримку експорту вітчизняної наукоємної продукції та імпортозаміщення на вітчизняному ринку.

4. Розвивається міжнародне стратегічне партнерство в інноваційно-технологічній сфері та щодо спільного освоєння перспективних ніш на світових ринках.

Висновки. Отже, ефективність соціально-економічного розвитку країни – одна з найскладніших форм прояву ефективності, що синтезує цілий комплекс окремих самостійних її значень. Основними результатами функціонування економіки є функціональні, економічні, соціальні, екологічні результати і результати зовнішньоекономічної діяльності. Формування

державної системи управління ефективністю соціально-економічного розвитку має ґрунтуватися на стратегії, яка передбачає різні умови для функціонування і розвитку вітчизняної економіки, враховуючи уникнення кризових явищ і проблемних ситуацій в соціально-економічному розвитку країни.

Перспективним напрямом подальших наукових досліджень є розроблення стратегічних заходів екологічного балансу в економіці для забезпечення принципу сталості.

Список використаних джерел

1. Вініченко І. І., Мостова А. Д. Стратегія як інструмент забезпечення економічного розвитку держави. *Вісник Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*. 2016. № 3(41). С. 91-96.

2. Жаліло Я. А. *Економічна стратегія держави у нестабільних ринкових економічних системах*. Київ, 1998. 144 с.

3. Каймашнікова К. С. Генезис та сутність категорії «глобальна стратегія економічного розвитку». *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*: зб. наук. пр. 2014. № 7(1). С. 92-95.

4. Островський І. А., Стадник Г. В. Сучасні особливості формування стратегії соціально-економічного розвитку регіонів. *Економіка та суспільство*. 2017. № 10. С. 464-468.

5. Савчук С. В. Особливості стратегічного планування в умовах бюджетної децентралізації. *Економіка та суспільство*. 2016. № 7. С. 838-843.

6. Сментина Н. В. Особливості методології стратегічного планування в системі державного управління соціально-економічним розвитком територій. *Вісник Сумського державного університету. Серія: Економіка..* 2013. № 4. С. 67-80

7. Ставицький О. В. Особливості розвитку стратегічного управління в Україні. *Ефективна економіка*. 2011. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=646>

state]. *Visnyk Dnipropetrovs'koho derzhavnoho ahrarno-ekonomichnoho universytetu – Bulletin of Dnipropetrovsk State Agrarian-Economic University*, 3(41), 91-96. [in Ukrainian].

2 Zhalilo, Ya. A. (1998). *Ekonomichna stratehiya derzhavy u nestabil'nykh rynkovykh ekonomichnykh systemakh* [Economic strategy of the state in unstable market economical systems]. Kyiv. [in Ukrainian].

3 Kaymashnikova, K. S. (2014). Henezys ta sutnist' katehoriyi «hlobal'na stratehiya ekonomichnoho rozvytku» [Genesis and essence of the category «global strategy of economic development»]. In *Naukovyy visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu [Scientific Bulletin of Kherson State University. Ser.: Economics]*: Vol. 7(1) (pp. 92-95). [in Ukrainian].

4 Ostrovs'kyi, I. A., & Stadnyk, H. V. (2017). Suchasni osoblyvosti formuvannya stratehiyi sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku rehioniv [Modern features of the formation of the strategy of socio-economic development of the regions]. *Ekonomika ta suspil'stvo – Economics and Society*, 10, 464-468. [in Ukrainian].

5 Savchuk, S. V. (2016). Osoblyvosti stratehichnoho planuvannya v umovakh byudzhethnoyi detsentralizatsiyi [Features of strategic planning under fiscal decentralization]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economics and Society*, 7, 838-843. [in Ukrainian].

6 Smentyna, N. V. (2013). Osoblyvosti metodolohiyi stratehichnoho planuvannya v systemi derzhavnoho upravlinnya sotsial'no-ekonomichnym rozvytkom terytoriy [Features of methodology of strategic planning in the system of state management of socio-economic development of territories]. *Visnyk Sums'koho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomika – Bulletin of Sumy State University. Series: Economics*, 4, 67-80. [in Ukrainian].

7 Stavytskiy, O. V. (2011). Osoblyvosti rozvytku stratehichnoho upravlinnya v Ukrayini [Features of the development of strategic management in Ukraine]. *Efektivna ekonomika – Effective Economy*, 8. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=646> [in Ukrainian].

References

1 Vinichenko, I. I., & Mostova, A. D. (2016). *Stratehiya yak instrument zabezpechennya ekonomichnoho rozvytku derzhavy* [Strategy as an instrument for ensuring the economic development of the

Надійшло 12.034.2019 р.